

WOJCIECH KWIATKOWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

KOBIETY I CZARNOSKÓRZY W ŁAWACH PRZYSIĘGLYCH W STANACH ZJEDNOCZONYCH

1. WPROWADZENIE

Rokrocznie w stanowych i federalnych okręgach sądowych w USA toczy się kilkaset tysięcy postępowań, w ramach których obywatele, zasiadający w panelach wielkiej ławy (*grand jury*), oceniają zebrany w sprawie przez organy władzy materiał dowodowy i decydują o postawieniu jednostki w stan oskarżenia. W tych samych okręgach sądowych toczy się kilkaset tysięcy procesów karnych, w których obywatele, działając w ramach panelu ławy procesowej (*trial jury* bądź *petit jury*), w oparciu o zaprezentowane im w procesie dowody, podejmują ostateczną decyzję w przedmiocie winy oskarżonego¹. Ich decyzja jest przy tym konsensusem osób o różnych poglądach politycznych, pochodzących (co do zasady) z różnych warstw społecznych i mających własny багаż doświadczeń życiowych oraz własne, czasem mocno utrwalone, spostrzeżenia co do obowiązującego systemu prawnego, w końcu osób cechujących się różną wrażliwością w określonych kwestiach. By jednak stworzyć taki panel, wybór kandydatów na przysięgłych do obu ław musi być dokonany spośród wszystkich spełniających wymogi formalne obywateli zamieszkujących w okręgu sądowym, w którym popełniono

¹ Zob. uzasadnienie wyroku w sprawie *United States v. Gaudin*, 515 U.S. 506/1995.

przestępstwo. Oznacza to, że podczas kompletowania paneli władze celowo i systematycznie nie mogą pomijać żadnej „znaczącej” w danym okręgu sądowym grupy społecznej, dając tak właściwie wszystkim obywatelom takie same możliwości zasiadania w obu panelach ławy.

Artykuł ma na celu ukazanie, jak przebiegał proces włączania do obu paneli dwóch znaczących² grup społecznych, tj. kobiet oraz czarnoskórych. Przez wiele dekad przedstawiciele tych grup praktycznie nie zasiadali w panelach obu ław, co wynikało zarówno z obowiązujących norm prawnych, jak i konkretnych działań podejmowanych przez osoby odpowiedzialne za kompletowanie paneli w poszczególnych jurysdykcjach. Artykuł ma też na celu przedstawienie motywacji, jaka kryła się za systemowym wykluczeniem tych dwóch grup społecznych, jak i argumentacji zwolenników dopuszczenia kobiet i czarnoskórych do prac w federalnym i stanowym wymiarze sprawiedliwości w charakterze przysięgłego.

2. OBECNE ZASADY KOMPLETOWANIA PANELI PRZYSIĘGLYCH

Nim zostanie wyjaśnione, jak przebiegał proces włączania do obu paneli kobiet oraz czarnoskórych, warto pokrótce nakreślić obecne zasady doboru przysięgłych. Konstytucja nie tworzy jakiejś procedury kompletowania paneli ławy przedprocesowej czy ławy procesowej, zakładając jedynie, że ta druga musi być bezstronna w sprawie. Obecnie, na obu poziomach władzy, uważa się, że bezstronność przysięgłych jest zapewniona wówczas, gdy spełnione są łącznie dwa warunki. Po pierwsze, wybór kandydatów na przysięgłych do konkretnego panelu musi być dokonany spośród reprezentatywnej grupy obywateli zamieszkujących

² Za „znaczącą” grupę uważa się taką, która posiada zbiór pewnych cech pozwalających na odróżnienie jej od pozostałych i jednocześnie nie jest zaliczana do tzw. grup rozpoznawalnych (*cognizable groups*). Jako przykłady istniejących już „grup znaczących” wymienić można rdzennych Amerykanów, Latynosów, Żydów, Chicanos, czarnoskórych oraz kobiety i mężczyźn. Por. orzeczenie *Hernandez v. Texas*, 347 U.S. 475/1954, a także M.S. ZUKLIET, *Rethinking the Fair Cross-Section Requirement*, «California Law Review» 84/1996, s. 102-115.

w okręgu sądowym, w którym popełniono przestępstwo. Po drugie, na obu poziomach władzy³ ani kandydat na przysięgłego, ani ostatecznie wybrany do konkretnego panelu przysięgły nie mogą być uprzedzeni do oskarżonego. Regulacje dotyczące procedury kompletowania paneli są obecnie na obu poziomach władzy dość jednolite i w wypadku obu ław opierają się na federalnej ustawie o doborze i służbie przysięgłych z 1968 r.⁴ Na obu poziomach władzy członkiem wielkiej ławy może być tylko obywatel amerykański, który ukończył 18. rok życia, zamieszkuje w okręgu sądowym przez określony czas (w prawie federalnym jest to co najmniej jeden rok), posiada zdolność czytania, pisania, rozumienia i mówienia po angielsku, a także zdolność umysłową i fizyczną. Zasadą jest, że kandydat nie może być skazany bądź oskarżony w postępowaniu sądowym – prowadzonym zarówno na poziomie federalnym, jak i stanowym⁵. W procesie doboru przysięgłych do konkretnej sprawy istotną rolę pełnią strony postępowania, które mogą zadawać pytania potencjalnym przysięgłym i spowodować wykluczenie konkretnych osób z ostatecznego składu ławy (*voir dire*)⁶ – kierując się tak właściwie

³ Powyższe zasady obowiązują na obu poziomach władzy w USA. Sąd Najwyższy USA rozciągnął bowiem ten wymóg na stany jako jedno z tzw. praw podstawowych (*fundamental right*) w orzeczeniu *Duncan v. Louisiana* (391 U.S. 145/1968). Do zagadnienia tego sąd odniósł się także wcześniej w orzeczeniu *Turner v. Louisiana*, 379 U.S. 466/1965.

⁴ Jury Selection and Service Act of 1968, Public Law 90-274. Jest to tak właściwie pierwsza od uchwalenia Konstytucji ustawa regulująca sposób wyboru przysięgłych do obu paneli. Inicjatorem przyjęcia ustawy była Konferencja Sędziów (Judicial Conference of the United States). Jej odpowiednikiem na szczeblu stanowym jest Jednolita procedura wyboru i służby przysięgłych z 1970 r. (Uniform Jury Selection and Service Act) wypracowana w ramach Krajowej Konferencji Komisarzy do spraw Ujednolicania Prawa Stanowego.

⁵ 28 U.S. Code § 1865. Wymogi dotyczące odpowiedniego poziomu intelektualnego przysięgłych oraz ich nienagannej postawy moralnej zostały uznane przez Sąd Najwyższy USA w sprawach *Turner v. Fouche*, 396 U.S. 346/1970, oraz *Carter v. Jury Commission of Greene County*, 396 U.S. 320/1970.

⁶ Najogólniej istotą tej procedury jest uzyskanie z grona potencjalnych przysięgłych procesowych takiej liczby osób, jaka wymagana jest w danej jurysdykcji do zgodnego z prawem obsadzenia panelu ławy procesowej oraz do wybrania odpowiedniej liczby rezerwowych przysięgłych. Procedura ta przenosi część władztwa w zakresie doboru

sobie tylko znanymi przesłankami. Mechanizm ten nie ma zastosowania w wypadku wielkiej ławy, która w całości kompletowana jest przez sąd.

3. KOBIETY W PANELACH PRZYSIĘGLYCH

W myśl obowiązującej w *common law* zasady przysięgłym mógł być jedynie mężczyzna spełniający określone wymogi (*liber et legalis homo*⁷). Angielskie *common law* praktycznie całkowicie wykluczało z prac w wymiarze sprawiedliwości kobiety, uznając, że jako *propter defectum sexus*⁸ nie mają one zdolności prawnej⁹. Ta realizowana była w całości przez mężczyznę. Zasady dotyczące funkcjonowania obydwu paneli zostały określone jeszcze w średniowiecznej Anglii, a wraz z pierwszymi brytyjskimi kolonistami przeniesiono je na kontynent Ameryki Północnej. Niezależnie od powyższego kobiety postrzegano jako istoty „mało inteligentne”, „wrażliwe” i „niestabilne emocjonalnie”, stąd nienadające się do pełnienia funkcji przysięgłych. Wyjątkiem od tej zasady była głęboko ugruntowana z angielskim *common law* instytucja tzw. przysięgłych matron (*jury of matrons*). Specyfika tej instytucji opierała się

przysięgłych z organów władzy bezpośrednio na strony postępowania, czyniąc je współodpowiedzialnymi za ostateczny kształt ławy. Chociaż *voir dire* nie została *expressis verbis* zagwarantowana w Konstytucji federalnej, to zarówno na poziomie federalnym, jak i stanowym jest uważana za jedną z podstawowych gwarancji obiektywizmu amerykańskiego procesu karnego oraz uosobieniem zapisanego w VI noweli prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronną ławę przysięgłych.

⁷ Terminem tym określano zasadniczo nieekskomunikowanych mężczyzn, którzy posiadali pełną zdolność do czynności prawnych i nie zostali pozbawieni jakichkolwiek praw sądowych (tj. składania przysięgi, składania zaprzysiężonych zeznań czy pełnienia funkcji przysięgłych).

⁸ Por. tom III *Komentarzy* Williama Bkackstone'a (s. 362).

⁹ Kobiety zamężne (*feme covert*) nie tylko nie mogły głosować, lecz także nie mogły posiadać majątku czy składać podpisów pod oficjalnymi dokumentami lub pobierać wynagrodzenia za pracę i bez zgody męża dysponować nim. Natomiast stare panny i wdowy (*feme sole*), jakkolwiek nie miały praw politycznych, to cieszyły się wszystkimi innymi uprawnieniami tak jak mężczyźni. Por. Z. LEWICKI, *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era tworzenia 1607-1789*, Warszawa 2009, s. 230-232; IDEM, *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era sprzeczności 1787-1865*, Warszawa 2010, s. 444-450.

na założeniu, że jeżeli kobieta została uznana w postępowaniu sądowym za winną i skazano ją na śmierć, to kara nie mogła zostać wykonana wówczas, gdy podsądna była w ciąży. Jeżeli skazana poinformowała, że jest w stanie błogosławionym, fakt ten podlegał weryfikacji (*writ de ventre inspiciendo*) przez specjalnie dobraną do tej sprawy grupę sześciu kobiet¹⁰. Jeżeli jej twierdzenie zostało potwierdzone, wykonanie kary odraczano¹¹.

Reguły dotyczące wykonywania przez kobiety obowiązków przysięgłego zostały przeniesione do brytyjskich kolonii w Ameryce Północnej¹², z tym że uwzględniały na przykład nakazy płynące z religii dominującej w danej kolonii¹³. Trudne warunki, w jakich funkcjonowali koloniści zasiedlający nowe tereny, dodatkowo ugruntowały pozycję kobiet jako tych, na których ciążyły istotne obowiązki związane z opieką nad dziećmi i gospodarstwem domowym¹⁴. Stąd uznawano, że są one niezainteresowane jakkolwiek pracą na rzecz społeczności. Jednocześnie w chwili powstawania państwa amerykańskiego nikt tak właściwie publicznie nie podważał tych zasad czy też twierdził, że panele, w których zasiadali jedynie mężczyźni, nie mają waloru bezstronnych.

Pozycji kobiet jako potencjalnych uczestniczek w pracach wymiaru sprawiedliwości nie zmieniło ani przyjęcie Konstytucji, ani też Karty praw. W 1789 r. Kongres przyjął ustawę o sądownictwie (Judiciary Act), która zakładała, że wymogi formalne do zasiadania w obu panelach

¹⁰ J.M. CORNETT, *Hoodwink'd by Custom: The Exclusion of Women from Juries in Eighteenth-Century English Law and Literature*, «William & Mary Journal of Women and the Law» 4/1997, s. 17-34; J. OLDHAM, *Trial by Jury: The Seventh Amendment and Anglo-American Special Juries*, New York 2006, s. 80 i n.; V.P. HANS, *Jury Systems Around the World*, «Annual Review of Law and Social Science» 2008, s. 279.

¹¹ Jak zauważa Levy, jeszcze na początku XVIII w. matrony wykorzystywane też były (w kolonii Wirginia) do oceny ciała kobiet podejrzewanych o to, czy oby nie są wiedźmami. Por L.W. LEVY, *The Palladium of Justice. Origins of Trial by Jury*, I.R. Dee 1999, s. 78.

¹² Za aberrację można uznać umożliwienie w 1756 r. głosowania Lydii Taft w trakcie zebrania miejskiego w Uxbridge (ówczesna kolonia Massachusetts).

¹³ Prawa kobiet zamieszkujących w społecznościach kwakerskich były zasadniczo zrównane z tymi, jakie posiadali mężczyźni.

¹⁴ Por. Z. LEWICKI, *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era tworzenia...*, s. 320-231.

ławy na poziomie federalnym określało stosowne prawodawstwo stanowe, stąd federalne sądy musiały stosować w tym zakresie stanowe prawo¹⁵. To z kolei przewidywało zazwyczaj, że przysięgłym może być jedynie osoba uprawniona do głosowania¹⁶, co z zasady wykluczało kobiety (uprawnionymi do głosowania byli zasadniczo jedynie biali mężczyźni, posiadający ziemię i płacący podatki¹⁷). Podejście takie korelowało zresztą z ustawą o naturalizacji (Naturalization Act) z 1790 r., która stwierdzała, że o naturalizację ubiegać się mogą jedynie wolni biali mężczyźni.

Zasady wyłączające kobiety ze składu paneli, mimo coraz głośniejszych protestów amerykańskich sufrażystek¹⁸, obowiązywały tak właściwie przez cały XIX wiek. Po wojnie domowej ich starania nakierowane były między innymi na uznanie, że kobiety mają w myśl nowo przyjętej XIV noweli (przyznającej wszystkim osobom urodzonym lub naturalizowanym w USA i podlegającym ich jurysdykcji obywatelstwo federalne oraz stanu, w którym zamieszkują) prawo do głosowania i zasiadania w panelach przysięgłych. Stanowisko takie nie spotkało się jednak z uznaniem stanowych ciał prawodawczych. Podobny los spotkał zresztą drugi argument sufrażystek. Uzasadnienia udziału kobiet w pracach wymiaru sprawiedliwości szukały one także w tych postanowieniach XIV noweli, które dotyczą równej ochrony prawnej („żaden stan nie może pozbawić nikogo życia, wolności ani własności bez właściwej procedury prawnej; ani odmówić komukolwiek na terenie swojej jurysdykcji jednakowej ochrony prawnej”). Łącząc to z anglosaską zasadą

¹⁵ Pierwszym stanem, który umożliwił kobietom uczestniczenie w wyborach, było Kentucky. W 1837 r. przyjęto tam, że zarówno wdowa, jak i kobieta mająca na utrzymaniu gospodarstwo domowe mają prawo do głosowania w wyborach szkolnych, jeżeli opłacają podatek i ukończyły 21. rok życia.

¹⁶ Nie zawsze osoba uprawniona do głosowania automatycznie mogła być przysięgłym, ale we wszystkich stanach nieuprawniony do głosowania był automatycznie wykluczony z możliwości zasiadania w ławie.

¹⁷ Regulacje przyjęte w New Jersey jeszcze w 1776 r. (i obowiązujące do 1807 r.) zakładały, że prawo do głosowania mają wszyscy dorośli mieszkańcy, którzy posiadają na własność ziemię o wartości co najmniej 50 ówczesnych funtów.

¹⁸ Por. zwłaszcza: G. RITTER, *Jury Service and Women's Citizenship before and after the Nineteenth Amendment*, «Law and History Review» 20/2002, s. 479-515.

gwarantującą proces przy udziale przysięgłych „równych pod sąd” (*jury of peers*), twierdziły, że miarą zapewnienia kobietom jednakowej ochrony prawnej będzie sytuacja, w której oskarżona o przestępstwo kobieta będzie sądzona przez panel przysięgłych, w którym zasiadają kobiety¹⁹.

Zwolennikiem dopuszczenia kobiet do prac wymiaru sprawiedliwości nie był także Sąd Najwyższy USA. W orzeczeniu *Strauder v. West Virginia* z 1880 r.²⁰ uznał za niedopuszczalne wykluczanie z udziału w pracach wymiaru sprawiedliwości ludności kolorowej (zob. dalsza część), jednocześnie jednak za zgodne z Konstytucją uznał te same praktyki stosowane względem kobiet. Wedle argumentacji większości sędziów XIV nowela miała bowiem chronić prawa obywatelskie czarnoskórych i zapobiegać dyskryminacji rasowej, a nie dyskryminacji ze względu na płeć – stąd stany mogą ograniczać listy przysięgłych do mężczyzn, posiadaczy ziemskich, osób w określonym wieku czy osób posiadających określone wykształcenie tak długo, jak nie uderzało to w czarnoskórych²¹. Orzeczenie to korelowało z dotyczącym interpretacji konstytucyjnego pojęcia „obywatelstwa” orzeczeniem w sprawie *Bradwell v. State of Illinois* z 1873 r.²² Sędziowie uznali tam, że prawo do praktykowania prawa (powódka starała się o przyjęcie do stanowego zrzeszenia prawników) nie mieści się w katalogu korzyści wynikających z obywatelstwa. Jednocześnie sędziowie stwierdzili, że: „Najważniejszym przeznaczeniem i misją kobiety jest wypełniać szlachetne i dobroczynne funkcje żony i matki. To jest prawo Stwórcy”. Tym samym w pełni uznali też argumentację stanowego Sądu Najwyższego Illinois (od którego sprawa trafiła do Sądu Najwyższego USA), który w uzasadnieniu swojego

¹⁹ Por. G. RITTER, *Jury Service and Women’s Citizenship before and after the Nineteenth Amendment*, «Law and History Review» 20/2002, s. 485.

²⁰ *Strauder v. West Virginia*, 100 U.S. 303/1880.

²¹ Por. zwłaszcza: R.B. SIEGEL, *She the People: The Nineteenth Amendment, Sex Equality, Federalism, and the Family*, «Yale Law Schools» 115/2002, s. 1019-1022; G. RITTER, *Jury Service...*, s. 485-489.

²² *Bradwell v. State of Illinois*, 83 U.S. (16 Wall.) 130/1873a; także G. RITTER, *Jury Service...*, s. 490-491.

wyroku z 1869 r.²³ stwierdził, że „Bóg przeznaczył płciom odrębne sfery aktywności, a stanowienie, stosowanie i wykonywanie prawa należy do męzczyzny”²⁴.

Również stany nie były skore do dopuszczenia kobiet do prac w wymiarze sprawiedliwości. W 1870 r. prezes Sądu Najwyższego Wyoming – jako pierwszy w historii USA – umożliwił umieszczenie kobiet na listach potencjalnych przysięgłych, ale rok później, wraz z pojawieniem się jego następcy, praktyka ta została zaniechana²⁵. Podobnie też Sąd Najwyższy Terytorium Waszyngton, w orzeczeniu *Rosencrantz v. Territory* z 1884 r.²⁶ dopuścił umieszczanie kobiet na listach, z których wybierani byli przysięgli, jednak już po trzech latach od wydania tego wyroku wycofał się z tego. Pierwszym stanem, który w pełni uznał prawo kobiet do pełnienia funkcji przysięgłego, był Utah, który nie patrząc na orzecznictwo Sądu Najwyższego czy praktykę w innych stanach, decyzję w tej materii podjął w 1898 r.

Co ciekawe, w zakresie dostępu kobiet do prac wymiaru sprawiedliwości niewiele zmieniła także XIX nowela do Konstytucji. Zgodnie z nią: „Stany Zjednoczone ani żaden stan nie mogą odmówić ani ograniczyć prawa do głosowania obywatelom Stanów Zjednoczonych ze względu na ich płeć”. Jakkolwiek przyznawała ona kobietom prawa wyborcze, to – w ocenie wielu stanowych sędziów, ale też wielu stanowych polityków – niekoniecznie dotyczyła prawa do pełnienia funkcji przysięgłego w sądach działających w tych stanach²⁷. W konsekwencji tego do końca lat 20. XX w. tylko 28 stanów, w tym na przykład Kalifornia, Kansas, Michigan czy Oregon, rozszerzyło listy potencjalnych przysięgłych

²³ *In re Bradwell*, 55 Il. 535, 539/1869.

²⁴ S. DAY O'CONNOR, *First Women: The Contribution of American Women to the Law*, «Valparaiso University Law Review» 28/1994, s. 18.

²⁵ Zaowocowało to jednak tym, że w tym samym roku Eliza Stewart Boyd, jako pierwsza kobieta w historii USA, została wybrana do panelu wielkiej ławy.

²⁶ *Rosencrantz v. Territory*, 2 Wash. Terr. 267/1884.

²⁷ Taka interpretacja została przyjęta np. w orzeczeniu stanowego Sądu Najwyższego Idaho w orzeczeniu *State of Idaho v. Kelley* z 1924 r. (*State of Idaho v. Kelley*, 229 P. 659, Idaho 1924). Inne stany uznały natomiast, że skoro prawo stanowe zakłada, że przysięgłych należy wybierać z puli wyborców, a w myśl XIX noweli kobiety mają prawo głosować, to są też uprawnione do pełnienia funkcji przysięgłych.

o kobiety. Ten ostatni przyjął przy tym dość innowacyjne regulacje, w myśl których jeżeli w sprawie pojawia się osoba, która nie ukończyła 18. roku życia (zarówno jako oskarżony, jak i świadek), co najmniej połowę panelu mają stanowić kobiety²⁸.

Na zmianę w postrzeganiu kobiet w ławach sądowych przez Sąd Najwyższy społeczeństwo amerykańskie musiało poczekać aż do lat 40. XX w. Przy tym wyroki, jakie zapadły po tym okresie, dotyczyły nie tyle praw kobiet, ile raczej stanowiły rozwinięcie przyjętej w 1940 r. przez Sąd Najwyższy zasady, w myśl której panel powinien składać się z „reprezentatywnej dla danej społeczności grupy obywateli”²⁹. W sprawie *Glasser v. United States* z 1942 r.³⁰ Sąd Najwyższy uznał, że proces doboru przysięgłych musi zawsze uwzględniać to, że prawidłowe funkcjonowanie procesów sądowych przy udziale przysięgłych wymaga, by panel odzwierciedlał „rzeczywisty przekrój danej społeczności” (*fair cross-section of the community*). Stąd nieumieszczanie na liście potencjalnych przysięgłych kobiet nieprzynależących do prywatnej instytucji (tj. Ligi Głosujących Kobiet), której członkinie uczęszczały na zajęcia doszkalające prowadzone przez prokuratora, narusza Konstytucję w zakresie, w jakim gwarantuje ona proces przed bezstronną ławą przysięgłych³¹. W orzeczeniu *United States v. Ballard* z 1946 r.³² Sąd Najwyższy orzekł, że kobiety nie mogą być wykluczane z prac wymiaru sprawiedliwości w charakterze przysięgłych w sądach federalnych w tych stanach, w których mają one prawo do pełnienia tej funkcji. Orzeczenie to było o tyle ważne, że sąd ponownie użył w nim języka, który podkreślał potrzebę uzyskania reprezentatywnego panelu przysięgłych. Z kolei w 1961 r., w orzeczeniu *Hoyt v. Florida*³³ sąd uznał za zgodne z Konstytucją te regulacje stanowe, na podstawie których kobiety były włączane na listy potencjalnych przysięgłych tylko wtedy, gdy *a priori* złożyły organom

²⁸ Por. N. VIDMAR, V.P. HANS, *American Juries: The Verdict*, Prometheus 2007, s. 73.

²⁹ *Smith v. Texas*, 311 U.S. 128/1940.

³⁰ *Glasser v. United States*, 315 U.S. 60/1942.

³¹ Szerzej: M.S. ZUKLIET, *Rethinking...*, s. 108.

³² *Ballard v. United States*, 329 U.S. 187/1946.

³³ *Hoyt v. Florida*, 368 U.S. 57/1961.

sądowym stosowne oświadczenie woli w tym zakresie (tzw. *opt-in*). Był to swoisty „krok wstecz”, bowiem w najwyższej instancji sądowej w USA uzasadnienie znalazła teoria, w myśl której kobieta jest „centrum domowego i rodzinnego życia”, stąd pełnienie funkcji przysięgłych stanowi dla nich obciążenie. To z kolei powoduje, że w żadnej mierze nie powinno być dla nich przywilejem czy formą obywatelskiego obowiązku³⁴. Dopiero w orzeczeniu *Taylor v. Louisiana* z 1975 r. sąd uznał tego typu praktykę za niezgodną z Konstytucją. Zauważył przy tym, że uzależnianie umieszczenia nazwisk kobiet na listach potencjalnych przysięgłych od zgłoszenia przez nie wyraźnej woli uczestniczenia w pracach wymiaru sprawiedliwości *ipso facto* nie zapewnia „rzeczywistego przekroju danej społeczności”³⁵.

Kolejnym, istotnym z punktu widzenia udziału kobiet w pracach wymiaru sprawiedliwości orzeczeniem Sądu Najwyższego była sprawa *Duren v. Missouri* z 1979 r.³⁶ Na wstępie należy wyjaśnić, że (zwłaszcza po orzeczeniu w sprawie *Taylor*) w wielu stanach kobiety były włączane do list potencjalnych przysięgłych, ale stosowna ustawa zezwalała im na to, by złożyły w sądzie oświadczenie, że nie chcą być przysięgłymi (tzw. *opt-out*)³⁷. Jednocześnie, kierując się tym samym kryterium, możliwości takiej nie mieli mężczyźni³⁸. Sąd uznał tego typu praktykę za niedopuszczalną, uznając, że jest to forma dyskryminacji, która uniemożliwia

³⁴ Warto nadmienić, że w stanowym okręgu sądowym, z którego sprawa trafiła do Sądu Najwyższego, wspomniane oświadczenie woli zgłosiło 220 kobiet, jednocześnie na liście potencjalnych przysięgłych znajdowało się około 45 tys. mężczyzn.

³⁵ Na marginesie warto dodać, że sprawa była o tyle niezwykła, że zarzut podniósł mężczyzna, tj. osoba nienależąca do dyskryminowanej grupy.

³⁶ *Duren v. Missouri*, 439 U.S. 357/1979.

³⁷ W Missouri prawo zakładało, że z uprawnienia tego mogą skorzystać także lekarze i pielęgniarki, prawnicy, osoby duchowne, nauczyciele oraz osoby, które ukończyły 65. rok życia.

³⁸ Rozwiązanie to sprawiło, że chociaż w okręgu sądowym, w którym początek wzięła sprawa, kobiety stanowiły 54%, to z 70 tys. osób (kobiet i mężczyzn), do których wysłano kwestionariusze, niespełna 30% kobiet odpowiedziało, z czego jedynie połowa z nich pojawiła się w sądzie (władze sądowe błędnie przy tym zinterpretowały przepisy prawa i uznały, że brak odpowiedzi automatycznie oznacza skorzystanie przez kobietę z klauzuli *opt-out*).

skompletowanie panelu przysięgłych procesowych dającego rzetelny przekrój społeczeństwa. Celem ustalenia, czy mamy w danej sprawie do czynienia z tego typu dyskryminacją, Sąd Najwyższy utworzył trzyczęściowy test, który wymagał ustalenia, czy dyskryminowana grupa jest znacząca w danej społeczności i posiada cechy odróżniające ją od innych grup, czy reprezentacja tej grupy w ławie przysięgłych jest zbyt niska w stosunku do jej liczebności oraz (jeżeli odpowiedź na poprzednie pytanie była twierdząca) czy ta niereprezentatywność wynika z systematycznego i systemowego wykluczania przedstawicieli danej grupy³⁹.

Walkę o miejsce kobiet w sali sądowej zamyka w pewnym sensie orzeczenie Sądu Najwyższego USA w sprawie *J.E.B. v. Alabama ex rel. T.B.* z 1994 r. Sprawa ta miała *par excellence* cywilną naturę, jednak kwestia, którą badał Sąd Najwyższy, odnosiła się także do spraw karnych rozpatrywanych przy udziale przysięgłych. Odwołując się do zamieszczonej w XIV noweli gwarancji równej ochrony prawnej, sąd uznał, że w ramach wniosków peremptoryjnych (tj. procedury doboru przysięgłych do konkretnego panelu, w której to strony wykluczają konkretne osoby bez podania sędziemu przyczyny) strony nie mogą kierować się uprzedzeniem do płci.

4. CZARNOSKÓRZY W PANELACH PRZYSIĘGLYCH

Jak podkreślają Alschuler i Deiss, z chwilą powstania państwa amerykańskiego tylko trzy stany założycielskie formalnie (np. w swoich konstytucjach) odebrały czarnoskórym prawo do głosowania, a w kilku wolni czarnoskórzy uczestniczyli w procesie wyborczym⁴⁰. Nie oznaczało to jednak, że mogli oni uczestniczyć w pracach wymiaru sprawiedliwości. Sytuacja zaczęła się jednak zmieniać na gorsze i do 1830 r. czarnoskórzy mogli głosować już tylko w sześciu stanach (z 24, jakie wówczas tworzyły Unię), a i tam napotykali dodatkowe przeszkody,

³⁹ Szerzej: M.S. ZUKLIET, *Rethinking...*, s. 113-114.

⁴⁰ A. ALSCHULER, G. DEISS, *A Brief History of the Criminal Jury in the United States*, «University of Chicago Law Review» 61/1994, s. 884.

de facto uniemożliwiający im korzystanie z tego prawa. Dodatkowo, w sprawie *Dred Scott v. Sandford* z 1857 r.⁴¹ Sąd Najwyższy orzekł, że federalne obywatelstwo jest ograniczone jedynie do białych (jako obywateli pierwotnych 13 stanów w 1789 r.), osób naturalizowanych w procedurze przyjętej przez Kongres oraz potomków obu grup, co naturalnie przekreślało staranie się ludności czarnoskórej o możliwość uczestniczenia w pracach federalnego wymiaru sprawiedliwości. Korelowało to zresztą z orzeczeniami stanowych sądów najwyższych w podobnych do tej kwestiiach. Gwoli przykładu, w 1854 r. Sąd Najwyższy Kalifornii uznał, że czarnoskórzy, mulaci czy rdzenni Amerykanie nie mogą zeznawać w sądzie w sprawie, w której biały był stroną⁴².

Wedle obecnego stanu wiedzy pierwsi czarnoskórzy mężczyźni zasiadli w ławie przysięgłych w Worcester w stanie Massachusetts w 1860 r. Spotkało się to z niedowierzaniem i oburzeniem polityków w innych stanach⁴³. W 1864 r. Kongres przyjął ustawę, która umożliwiała czarnoskórym mężczyznom składanie zeznań w sądach federalnych. Zasadniczo jednak nie przełożyło się to na umożliwienie im pełnienia obowiązków przysięgłego. W okresie rekonstrukcji⁴⁴ w niektórych jurysdykcjach czarnoskórzy regularnie zasiadali już w panelach przysięgłych. W 1867 r. generał Edward Canby, dowódca wojskowy okupowanej przez wojska federalne Karoliny Południowej, ogłosił, że każdy podatnik lub zarejestrowany wyborca kwalifikuje się do pełnienia funkcji przysięgłego. Ponieważ samo wojsko federalne zarejestrowało praktycznie każdego dorosłego czarnoskórego służącego w armii, ich dopuszczenie do ławy

⁴¹ *Dred Scott v. Sandford*, 60 US 393/1857.

⁴² *People v. Hall*, 4 Cal 399, 399/1854.

⁴³ A. ALSCHULER, G. DEISS, *A Brief History...*, s. 883-885.

⁴⁴ Terminem tym określa się wysiłki władz federalnych mające na celu ustabilizowanie trudnej sytuacji politycznej w USA, odbudowę kraju ze zniszczeń wojennych oraz wprowadzenie na Południu modelu polityczno-społecznego, jaki obowiązywał na Północy. Ich zarys nakreślił prezydent Abraham Lincoln w grudniu 1863 r. (*Plan rekonstrukcji Unii po zakończeniu wojny secesyjnej*). Umownie uważa się, że rekonstrukcja trwała do 1877 r.

sądowej stało się w tym stanie faktem. Podobnie też sytuacja wyglądała w innych stanach, co nie umknęło uwadze lokalnej prasy tamtych lat⁴⁵.

Mimo to w wielu okręgach sądowych na Południu prawo stanowe nadal uniemożliwiało czarnoskórym pełnienie funkcji przysięgłego. Z sytuacją tą miało ostatecznie skończyć przyjęcie w 1868 r. XIV noweli do Konstytucji, która uczyniła wszystkich urodzonych w Ameryce obywatelami państwa amerykańskiego oraz stanu, w którym zamieszkują. Dwa lata później przyjęto XV nowelę, która zakładała, że Stany Zjednoczone ani żaden stan nie mogą odmówić ani ograniczyć prawa do głosowania obywatelom Stanów Zjednoczonych ze względu na rasę, kolor skóry lub to, że wcześniej byli niewolnikami. Dla wielu nie oznaczało to jednak automatycznego przyznania czarnoskórym prawa do zasiadania w ławie, bowiem XV nowela nie dotyczyła innych praw politycznych (choć pierwotny projekt XV noweli taki zapis zawierał)⁴⁶. Warte podkreślenia jest, że utrzymanie „białej” ławy przysięgłych było w wielu okręgach sądowych na Południu istotne także dlatego, że gwarantowało wielu osobom tam zamieszkałym bezkarność. Nauczzone podobną praktyką, która miała miejsce na Północy przed wojną domową (wobec osób pomagających w ucieczce niewolnikom panele ławy procesowej wielokrotnie dokonywały nullifikacji prawa), „białe ławy” uniewinniły białych oskarżonych na przykład o użycie przemocy wobec czarnoskórego⁴⁷.

W 1875 r. przyjęto ustawę o prawach obywatelskich (Civil Rights Act), która wyraźnie zakazywała między innymi dyskryminacji rasowej w zakresie pełnienia funkcji przysięgłego i wprowadzała kary dla urzędników stanowych bądź federalnych za łamanie tych przepisów. Ponadto, w 1879 r. Kongres przyjął ustawę o wyborze przysięgłych (Federal Jury

⁴⁵ Barwne fragmenty relacji prasowych dotyczących udziału czarnoskórych w pracach wymiaru sprawiedliwości – por. N.S. MARDER, *The Changing Composition of the American Jury*, Chicago-Kent 2013, s. 68-70.

⁴⁶ A. ALSCHULER, G. DEISS, *A Brief History...*, s. 888.

⁴⁷ Między innymi na kanwie tych wydarzeń, w 1871 r. Kongres przyjął Ku Klux Klan Act, która to ustawa zobowiązywała przysięgłych do złożenia, po wysłuchaniu aktu oskarżenia, przysięgi, że nigdy, bezpośrednio ani pośrednio, nie udzielali porad, nie byli wspierani ani też dobrowolnie wspierali czynu tożsamego bądź podobnego do przedstawionego w akcie oskarżenia.

Selection Act). Wprowadziła ona dwutorową metodę wyboru przysięgłych. Pierwsza polegała na tym, że federalni urzędnicy sądowi, celem doboru przysięgłych, wykorzystywali listy wyborców używane przez stany. Druga natomiast (alternatywna) polegała na tym, że z dwóch urzędników każdy dostarczy połowę nazwisk potencjalnych przysięgłych, przy czym jednym z nich będzie urzędnik sądu federalnego, drugim natomiast znany w okręgu członek głównej partii politycznej⁴⁸.

W 1880 r. Sąd Najwyższy w sprawie *Strauder v. West Virginia* uznał stanową ustawę ograniczającą możliwość pełnienia funkcji przysięgłego

⁴⁸ Nie ustrzeżono się w ten sposób narodził kolejnego „patologicznego” zjawiska. Aż do późnych lat 60. XX w., w wielu jurysdykcjach na Południu USA dobór przysięgłych do obu paneli opierał się na tzw. przysięgłych z polecenia (tzw. *key-man system*). W modelu tym urzędnik sądowy, tworząc ogólną listę przysięgłych, konsultował nazwiska potencjalnych przysięgłych z osobami wysoko postawionymi w lokalnej społeczności (tzw. *community leaders*). Zaliczano do nich zasadniczo osoby, które pełniły określone funkcje publiczne, a jednocześnie przynależały do partii politycznej mającej większość w danym stanie bądź okręgu sądowym albo też przynależały do określonego klubu towarzyskiego. Mogły być to też osoby, które wykonywały różnego rodzaju zawody zaufania publicznego (np. lokalni członkowie Amerykańskiego Stowarzyszenia Prawników czy bankierzy), niekiedy zaliczano do nich także duchownych. W rezultacie regułą było, że do sprawy dobierano białych mężczyzn w średnim wieku, osoby wysoko sytuowane materialnie, dobrze wykształcone i – w zdecydowanej większości – wywodzące się z określonej partii albo klubu towarzyskiego. Jak nietrudno zgadnąć, w żadnej mierze osoby te nie oddawały jednak rzeczywistego przekroju danej społeczności, która to kwestia pojawiła się w orzecznictwie Sądu Najwyższego w XX w. Należy dodać, że w tamtych czasach pełnienie funkcji przysięgłego było bardzo pożądanym zajęciem. Uważano to bowiem za nobilitujące, za coś, co stanowiło potwierdzenie patriotyzmu, wysokich kwalifikacji moralnych i nieposzlakowanej uczciwości obywatela, a jednocześnie też potwierdzało przynależność takiej osoby do lokalnej „śmietanki towarzyskiej”. Nieco odrębną kategorię stanowili natomiast tzw. *blue-ribbon juries*, określane niekiedy także jako *special jury*. Terminem tym zwykło się tytułować przysięgłych, którzy byli zazwyczaj wskazywani przez osoby wysoko postawione w danym okręgu sądowym, jednak podstawą ich wyboru była nie przynależność do określonej grupy zawodowej czy partii politycznej, ale specjalistyczna wiedza lub doświadczenie zawodowe. Uważano, że członkowie takich paneli będą mogli lepiej rozeznaczyć wszystkie okoliczności sprawy i wydać „sprawiedliwszy” werdykt. Korzenie tej instytucji sięgają czternastowiecznej Anglii, kiedy to w jednym z procesów kucharze i sprzedawcy ryb zasiedli w panelu orzekającym w sprawie osoby oskarżonej o sprzedaż „złego jedzenia”.

jedynie przez białych za niezgodną z gwarancją równej ochrony prawnej, o której mowa w XIV noweli. Sąd uznał, że jej intencją było „zapewnienie czarnoskórnym czerpania radości ze wszystkich praw obywatelskich, które zgodnie z prawem przysługują białym osobom”. Co ciekawe, sąd nie stwierdził, że wykluczenie czarnoskórych z możliwości zasiadania w ławie przysięgłych naruszyło prawa potencjalnych przysięgłych, lecz że naruszyło prawa czarnoskórych postawionych w stan oskarżenia. Jednocześnie w 1883 r. Sąd Najwyższy uchylił ustawę o prawach obywatelskich z 1875 r.⁴⁹ W tym samym roku rozpoznał też sprawę skazanego na śmierć Johna Busha. Uzyskał on wyrok potwierdzający, że w jego przypadku kilkukrotnie doszło do dyskryminacji podczas tworzenia paneli ławy, które orzekały o jego winie, co jednak i tak nie zmieniło jego losu⁵⁰.

Końcówka XIX w. to też czas, w którym w południowych stanach zwolennicy supremacji białej rasy rozpoczęli śmiałą, choć nieco bardziej subtelną walkę o wykluczenie czarnoskórych z ław przysięgłych, określaną (od regulacji wprowadzanych na stopniu lokalnym lub stanowym w wielu stanach, które miały za zadanie ograniczenie praw byłych czarnoskórych niewolników oraz pogłębianie separacji pomiędzy czarnoskórymi a białymi mieszkańcami) jako Jim Crow jury⁵¹. Pomijając pytania

⁴⁹ *Civil Rights Cases*, 109 U.S. 3/1883.

⁵⁰ *Bush v. Kentucky*, 107 U.S. 110/1883. W sprawie tej oskarżony kilkukrotnie był uznawany w postępowaniu przed sądem stanowym za winnego popełnienia zabójstwa, ale wskutek skutecznych apelacji sprawa za każdym razem wracała do punktu wyjścia. Za każdym razem proces Busha toczył się przed innym panelem przysięgłych, który to zawsze składał się jedynie z białych mężczyzn. Pomimo orzeczenia w sprawie *Strauder* prawo stanowe Kentucky nadal uniemożliwiało bowiem zasiadanie w panelach obu ław czarnoskórnym. W orzeczeniu z 1883 r. Sąd Najwyższy unieważnił te przepisy, ale do kolejnego składu i tak wybrani zostali jedynie biali mężczyźni. John Bush został natomiast ponownie uznany za winnego i w listopadzie 1884 r. powieszono go na więziennym dziedzińcu.

⁵¹ Przyjmowane na tym poziomie regulacje, ograniczające prawa byłych czarnoskórych niewolników oraz pogłębiające separację pomiędzy nimi a białymi mieszkańcami, zostały usankcjonowane w 1896 r. w głośnym orzeczeniu w sprawie *Plessy v. Ferguson* (163 U.S. 537/1896). Szerzej na temat Jim Crow jury por. zwłaszcza TH.W. FRAMPTON, *The Jim Crow Jury*, «Vanderbilt Law Review» 71/2018, s. 1593-1611.

peremptoryjne (dające stronom możliwość wykluczenia potencjalnego przysięgłego ze składu ławy bez podania żadnej przyczyny), sprowadzały się one na przykład do przymocowywania szpilkami nazwisk czarnoskórych obywateli umieszczonych w pudłach z nazwiskami wszystkich potencjalnych przysięgłych (skąd następnie losowano nazwiska osób zapraszanych do sądu celem uczestniczenia w procedurze *voir dire*⁵²). Uzależniano też możliwość zasiadania w panelach od „dobrej inteligencji, zdrowego rozsądku i uczciwego charakteru potencjalnych przysięgłych”, które to kryteria oceniane były przez urzędników sądowych. Jeszcze inne polegały na zapisywaniu nazwisk czarnoskórych potencjalnych przysięgłych na kartkach o innym kolorze niż nazwiska białych⁵³. Metody te były do tego stopnia skuteczne, że do 1910 r. ani razu czarnoskóry obywatel nie zasiadł w ławie przysięgłych w Alabamie i Georgii, natomiast na Florydzie, w Luizjanie, Missisipi czy Missourii były to sytuacje jednostkowe.

Kwintesencją wspomnianych praktyk był w pewnym sensie proces chłopców ze Scottsboro z 1931 r., w rezultacie którego ośmiu z dziewięciu oskarżonych zostało uznanych za winnych zgwałcenia dwóch białych kobiet i skazanych na śmierć. Z uwagi na skład ławy procesowej (w panelu zasiedli jedynie biali mężczyźni), brak kwalifikacji obrońców (sąd procesowy przydzielił im łącznie dwóch obrońców, z których jeden

⁵² Najogólniej istotą tej procedury jest uzyskanie z grona potencjalnych przysięgłych procesowych takiej liczby osób, jaka wymagana jest w danej jurysdykcji do zgodnego z prawem obsadzenia panelu ławy procesowej oraz do wybrania odpowiedniej liczby rezerwowych przysięgłych. Procedura ta przenosi część władztwa w zakresie doboru przysięgłych z organów władzy bezpośrednio na strony postępowania, czyniąc je współodpowiedzialnymi za ostateczny kształt ławy. Chociaż *voir dire* nie została *expressis verbis* zagwarantowana w Konstytucji federalnej, to zarówno na poziomie federalnym, jak i stanowym jest uważana za jedną z podstawowych gwarancji obiektywizmu amerykańskiego procesu karnego oraz uosobieniem zapisanego w VI noweli prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronną ławę przysięgłych.

⁵³ Co ciekawe, praktyka taka została uznana przez Sąd Najwyższy za niezgodną z Konstytucją dopiero w 1953 r. Por. uzasadnienie w sprawie *Avery v. Georgia*, 345 U.S. 559/1953.

był alkoholikiem)⁵⁴ oraz postawę mediów (zanim rozpoczął się proces, lokalne media uznały podsądnych za winnych zarzucanego im przestępstwa, o czym usłyszeli także przysięgli), odbił się on echem w całych Stanach Zjednoczonych. W sprawie tej kilkakrotnie głos zabierał Sąd Najwyższy USA. W 1935 r. uchylił wyrok śmierci w stosunku do jednego ze skazanych (a w ciągu kilku lat w stosunku do kolejnych sześciu), uznając, że systemowe i arbitralne wykluczanie czarnoskórych z list potencjalnych przysięgłych wyłącznie ze względu na kolor ich skóry jest zaprzeczeniem równej ochrony prawnej gwarantowanej w XIV noweli⁵⁵. Sąd uznał też, że oświadczenie urzędników sądowych odpowiedzialnych za tworzenie listy potencjalnych przysięgłych do tej sprawy jakoby nie kierowali się uprzedzeniami rasowymi, jest niewystarczające.

Kilka lat później, w sprawie *Smith v. Texas* z 1940 r.⁵⁶ Sąd Najwyższy uznał, że dyskryminacja rasowa, która została użyta do celowego i systematycznego wykluczania czarnoskórych z możliwości zasiadania w panelach wielkiej ławy⁵⁷, narusza XIV nowelę, w zakresie, w jakim zapewnia ona wszystkim „równą ochronę prawną”. Ponadto sąd zauważył, że ława – aby służyć jako narzędzie sprawiedliwości publicznej – musi swym składem reprezentować daną społeczność⁵⁸. Rozwinięciem orzeczenia w sprawie *Smith* był werdykt w sprawie *Peters v. Kiff* z 1972 r.⁵⁹ Sąd Najwyższy uznał w nim, że biały, powołując się na konstytucyjną klauzulę równej ochrony prawnej, ma prawo do kwestionowania procesu doboru przysięgłych wówczas, gdy z procedury wykluczeni są czarnoskórcy i *vice versa*. Orzeczenie w sprawie *Peters* poprzedzone zostało

⁵⁴ Mając to na uwadze, w 1932 r. Sąd Najwyższy uchylił wyroki śmierci na skazanych, uznając, że doszło tu do naruszenia zasady „rzetelnego postępowania organów władzy”. Por. uzasadnienie wyroku *Powell v. Alabama*, 287 U.S. 45/1932.

⁵⁵ *Norris v. Alabama*, 294 U.S. 587/1935.

⁵⁶ *Smith v. Texas*, 311 U.S. 128/1940.

⁵⁷ W okręgu sądowym, w którym toczyła się pierwotnie sprawa, od 1931 do 1938 r. na 512 przysięgłych zasiadających w panelach wielkiej ławy było jedynie 18 czarnoskórych.

⁵⁸ Nie przeszkadzało to jednocześnie sędziom na uznanie w innej sprawie, że ustawowo narzucona liczba czarnoskórych (jeden) w panelu wielkiej ławy jest rozwiązaniem zgodnym z Konstytucją. Zob. orzeczenie w sprawie *Akins v. Texas*, 325 U.S. 398/1945.

⁵⁹ *Peters v. Kiff*, 407 U.S. 493/1972.

przyjęciem przez Kongres ustawy o wyborze i służbie przysięgłych z 1968 r.⁶⁰ W myśl jej postanowień każdy federalny sąd dystryktowy ma obowiązek sporządzić plan, wedle którego dobierane będą osoby do pełnienia obowiązków przysięgłych⁶¹. Natomiast to, jak dokładnie będzie to przebiegało, zależy już od tego sądu. Wspomniana ustawa oraz orzeczenia Sądu Najwyższego USA w sprawach *Duren v. Missouri*⁶², *Taylor v. Louisiana*⁶³ i *Thiel v. Southern Pac. Co.*⁶⁴ zakładają, że w procedurze tej sąd powinien działać tak, by „z automatu”, celowo i systemowo nie wykluczać nikogo ani ze względu na wykonywany zawód, ani na przykład na rasę, płeć lub pochodzenie. Sąd przyjęło, że tworząc listę kandydatów do konkretnego panelu, sędziowie muszą uwzględniać strukturę demograficzną, etniczną, rasową czy też wyznaniową danej społeczności.

Osobno Sąd Najwyższy zajął się kwestią systemowego wykluczania czarnoskórych z ostatecznego panelu ławy w ramach pytań peremptoryjnych. W sprawie *Swain v. Alabama* z 1965 r.⁶⁵ skazany przez sąd procesowy na karę śmierci podnosił przed Sądem Najwyższym argument, że w panelu przysięgłych, który rozpoznawał jego sprawę, nie

⁶⁰ Jury Selection and Service Act of 1968, Public Law 90-274. Jest to tak właściwie pierwsza od uchwalenia Konstytucji ustawa regulująca sposób wyboru przysięgłych do obu paneli. Inicjatorem przyjęcia ustawy była Konferencja Sędziów (Judicial Conference of the United States). Jej odpowiednikiem na szczeblu stanowym jest Jednolita procedura wyboru i służby przysięgłych z 1970 r. (Uniform Jury Selection and Service Act) wypracowana w ramach Krajowej Konferencji Komisarzy do spraw Ujednolicania Prawa Stanowego.

⁶¹ 28 U.S. Code § 1863.

⁶² *Duren v. Missouri*, 439 U.S. 357/1979.

⁶³ *Taylor v. Louisiana*, 419 U.S. 522/1975.

⁶⁴ *Thiel v. Southern Pac. Co.*, 328 U.S. 217/1946.

⁶⁵ *Swain v. Alabama*, 380 U.S. 202/1965. Sprawa ta dotyczyła czarnoskórego mężczyzny oskarżonego o zgwałcenie białej kobiety. W sądzie procesowym, w ramach *voir dire*, skompletowano panel przysięgłych składający się z 12 białych mężczyzn, przy czym prokurator wykluczył sześciu czarnoskórych mężczyzn, korzystając z przysługującego mu prawa do przedkładania wniosków peremptoryjnych. Oskarżony został uznany za winnego i wymierzono mu karę śmierci.

zasiadał ani jeden czarnoskóry – *venire*⁶⁶ w tym wypadku zawierało osiem czarnoskórych, z czego dwóch zostało wykluczonych przez sędziego ze względów formalnych, a sześciu usunął z ostatecznego panelu oskarżyciel, wykorzystując w tym celu właśnie pytania peremptoryjne. Przy tym wszystkim podkreślenia wymaga, że wskaźnik uczestnictwa przedstawicieli tej rasy na listach przysięgłych w tym okręgu sądowym wynosił od 1953 r. do 1965 r. średnio 10-15%, ale w ostatecznie skompletowanych panelach czarnoskórzy nie zasiadali od co najmniej dekady. Sąd nie uznał tej argumentacji i stwierdził, że to oskarżony powinien dowieść, że prokurator, korzystając z wniosków peremptoryjnych w jego sprawie, kierował się jedynie kryterium rasowym. Ponadto stwierdził, że oskarżony powinien także dowieść, że taką samą taktykę ten właśnie prokurator przyjmował w innych przypadkach⁶⁷.

Dopiero w latach 80. XX w. Sąd Najwyższy USA ograniczył dotychczas bezwzględne prawo stron do wykluczania konkretnych osób z ławy procesowej, przy czym pole do tego orzeczenia zostało wcześniej przygotowane przez liczne wyroki – sądów stanowych i federalnych, które obchodziły orzeczenie w sprawie *Swein* i odmawiały prokuratorowi możliwości eliminowania z panelu ławy procesowej czarnoskórych w ramach wniosków peremptoryjnych⁶⁸. W sprawie *Batson v. Kentucky* z 1986 r.⁶⁹ ustanowił zasadę, że oskarżyciel – jako przedstawiciel państwa (stanu) – nie może żądać wykluczenia potencjalnych przysięgłych tylko dlatego, że są oni tej samej rasy co oskarżony. Narusza to bowiem konstytucyjne prawa – zarówno oskarżonego, jak i rzeczonego potencjalnego przysięgłego. W 1992 r. zakaz ten rozciągnięto także na obrońcę oskarżonego⁷⁰. Strona zarzucająca drugiej taką właśnie mo-

⁶⁶ Terminem tym określa się najogólniej listy osób, które spełniają wszystkie wymogi formalne do tego by wziąć w przyszłości udział w procesie w charakterze przysięgłego w konkretnej sprawie i które zostaną zaproszone do sądu celem oceny ich przydatności w konkretnej sprawie (*panel of prospective jurors, venire*).

⁶⁷ M.W. KIRK, *Swain Song of the Racially Discriminatory Use of Peremptory Challenges, The-Sixth and Fourteenth Amendments: Batson v. Kentucky*, 106 S. Ct. 1712 (1986), «The Journal Of Criminal Law & Criminology» 77/1987, s. 823-825.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 825-829.

⁶⁹ *Batson v. Kentucky*, 476 U.S. 79/1986.

⁷⁰ *Georgia v. McCollum*, 505 U.S. 42, 59/1992.

tywację wykluczenia nie musi przy tym udowadniać, że intencją było tu jedynie wykluczenie na tle rasowym. Z chwilą zgłoszenia sędziemu tego typu sytuacji obowiązek uprawdopodobnienia tego, że nie doszło do dyskryminujących praktyk, spoczywa bowiem na stronie, której takie zachowanie zarzucono (tzw. *Batson challenge*)⁷¹. Warto dodać, że w 1991 r. Sąd Najwyższy uznał, że oskarżyciel nie może stosować wniosków peremptoryjnych celem wykluczenia konkretnej osoby z powodu jej rasy nawet wtedy, gdy oskarżony jest innej rasy⁷².

Orzeczenie to w pewien symboliczny sposób kończy walkę czarnoskórych o ich miejsce w ławie przysięgłych, choć wypracowane w orzeczeniu *Batson* narzędzie kontroli nie może być uznane za skuteczne. Dobrym przykładem jest proces policjantów oskarżonych o pobicie Rodneya Kinga (lata 90. XX w.). Lista kandydatów do panelu przysięgłych w tej sprawie składała się z 260 osób, z czego jedynie sześć stanowili czarnoskórcy, a w ostatecznym panelu nie zasiadł nawet jeden. Nie była to sytuacja jednostkowa, czego dowodem są procesy Edwarda Horsleya, Clarence'a Brandleya czy Herberta Richardsona (wszyscy zostali w latach 90. XX w. uznani za winnych przez panele przysięgłych składające się jedynie z białych obywateli). Stąd można przyjąć, że ukrycie rzeczywistych powodów usunięcia konkretnej osoby z panelu przysięgłych nie jest dla stron wyjątkowo trudne⁷³. Z raportu *Illegal Racial Discrimination in Jury Selection: A Continuing Legacy* z 2010 r.⁷⁴ wynika, że w stanach Alabama, Georgia czy Floryda około 80% czarnoskórych spełniających wymogi formalne do zasiadania w ławie zostało wyeliminowanych z paneli przez oskarżycieli publicznych, a najczęściej podawanym powodem był zbyt niski iloraz inteligencji lub zbyt niski wiek. Z kolei w 1995 r. Sąd Najwyższy rozpoznawał sprawę, w której prokurator jako powód

⁷¹ Por. N. VIDMAR, V.P. HANS, *American Juries...*, s. 100-102.

⁷² *Powers v. Ohio*, 499 U.S. 400/1991.

⁷³ Por. N. VIDMAR, V.P. HANS, *American Juries...*, s. 100-102.

⁷⁴ *Illegal Racial Discrimination in Jury Selection: A Continuing Legacy*, s. 14 i n.

Materiał dostępny na stronie: <https://eji.org/sites/default/files/illegal-racial-discrimination-in-jury-selection.pdf> (dostęp 17 grudnia 2018 r.).

wykluczenia czarnoskórego w ramach wniosków peremptoryjnych podał zbyt długie włosy oraz zbyt długą brodę⁷⁵.

5. KONKLUZJE

Kobiety i czarnoskórcy to dwie grupy społeczne w USA, których pozycja przez ponad 200 lat funkcjonowania państwa amerykańskiego ewoluowała na płaszczyźnie politycznej, kulturowej i społecznej. Zmiany te nie ominęły też sądów i – stanowiących ich immanentną część – ław przysięgłych. W obu przypadkach daje się jednak zauważyć bardzo duży opór przedstawicieli organów władzy w otwarciu na członkostwo w ławach kobiet i czarnoskórych. Również stanowisko Sądu Najwyższego USA oraz stosownych stanowych sądów najwyższych było w tej kwestii dość zachowawcze. Co do kobiet najlepszym przykładem tego była interpretacja XIV noweli uznająca, że jej beneficjentami mieli zostać czarnoskórcy, ale już nie kobiety, czy nowela XIX, która w wielu stanach przyznawała kobietom prawa polityczne, ale do takich nie zaliczono już możliwości zasiadania w ławie przysięgłych. W wypadku czarnoskórych natomiast, mimo przyjętych po wojnie domowej nowel do Konstytucji, ich faktyczne wykluczenie z ław w wielu stanach było zdeterminowane obowiązującymi na szczeblu lokalnym i uznanymi przez Sąd Najwyższy za zgodne z Konstytucją przepisami dotyczącymi segregacji rasowej. Niezależnie od tego, że nawet dziś podnosi się, że czarnoskórcy są grupą dyskryminowaną. Z racji jednak, że chodzi tu o procedurę *voir dire*, niezwykle trudne jest wykazanie, że strona zgłaszająca chęć wykluczenia konkretnej osoby czyni to jedynie ze względu na rasę potencjalnego przysięgłego.

⁷⁵ *Purkett v. Elem*, 514 U.S. 765/1995.

KOBIETY I CZARNOSKÓRZY W ŁAWACH PRZYSIĘGLYCH W STANACH ZJEDNOCZONYCH

Streszczenie

Celem tego artykułu jest opisanie procesu, w wyniku którego dwie duże grupy społeczne, kobiety i czarnoskórzy Amerykanie, zostały wprowadzone do ław przysięgłych w sądach Stanów Zjednoczonych. Przez dziesięciolecia przedstawiciele tych grup praktycznie nie zasiadali w panelach obu ław, co wynikało zarówno z obowiązujących norm prawnych, jak i konkretnych działań podejmowanych przez osoby odpowiedzialne za kompletowanie paneli w poszczególnych jurysdykcjach. Artykuł ma też na celu przedstawienie motywacji, jaka kryła się za systemowym wykluczeniem tych dwóch grup społecznych, jak i argumentacji zwolenników dopuszczenia kobiet i czarnoskórych do prac w federalnym i stanowym wymiarze sprawiedliwości w charakterze przysięgłego.

WOMEN AND BLACK AMERICANS SERVING ON JURIES IN THE UNITED STATES

Summary

The aim of this article is to describe the process whereby two large social group, women and Black Americans, were brought in for jury service in the United States courts. For many decades, persons from these groups were hardly ever appointed to serve on American jury panels. This was due to the legal provisions applicable at the time, as well to specific decisions taken by persons responsible for completing panels in particular jurisdictions. I also discuss the motives for the systematic exclusion of these two groups, as well as the arguments put forward by campaigners for the admission of women and Black Americans to jury service in the federal and state judiciary.

Słowa kluczowe: prawa kobiet; prawa czarnoskórych; przysięgli; proces karny; wybór przysięgłych.

Keywords: women's rights; the rights of Black Americans; jury; criminal proceedings; jury selection.

Literatura

- ALSCHULER A., DEISS G., *A Brief History of the Criminal Jury in the United States*, «University of Chicago Law Review» 61/1994, s. 867-928.
- CORNETT J.M., *Hoodwink'd by Custom: The Exclusion of Women from Juries in Eighteenth-Century English Law and Literature*, «William & Mary Journal of Women and the Law» 4/1997, s. 1-89.
- DAY O'CONNOR S., *First Women: The Contribution of American Women to the Law*, «Valparaiso University Law Review» 28/1994, s. 18-21.
- FRAMPTON TH.W., *The Jim Crow Jury*, «Vanderbilt Law Review» 71/2018 s. 1593-1611, s. 1593-1654.
- HANS V.P., *Jury Systems Around the World*, «Annual Review of Law and Social Science» 2008, s. 276-297.
- KIRK M.W., *Swain Song of the Racially Discriminatory Use of Peremptory Challenges, The Sixth and Fourteenth Amendments: Batson v. Kentucky*, 106 S. Ct. 1712 (1986), «The Journal Of Criminal Law & Criminology» 77/1987, s. 821-843.
- LEVY L.W., *The Palladium of Justice. Origins of Trial by Jury*, I.R. Dee 1999.
- LEWICKI Z., *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era sprzeczności 1787-1865*, Warszawa 2010.
- LEWICKI Z., *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era tworzenia 1607-1789*, Warszawa 2009.
- MARDER N.S., *The Changing Composition of the American Jury*, Chicago-Kent 2013.
- OLDHAM J., *Trial by Jury: The Seventh Amendment and Anglo-American Special Juries*, New York 2006.
- RITTER G., *Jury Service and Women's Citizenship before and after the Nineteenth Amendment*, «Law and History Review» 20/2002, s. 479-515.
- SIEGEL R.B., *She the People: The Nineteenth Amendment, Sex Equality, Federalism, and the Family*, «Yale Law Schools» 115/2002, s. 948-1046.
- VIDMAR N., HANS V.P., *American Juries: The Verdict*, Prometheus 2007.
- ZUKLIET M.S., *Rethinking the Fair Cross-Section Requirement*, «California Law Review» 84/1996, s. 101-150.